

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Baconi Baronis de Verulamio, Vice-Comitis S.
Albani, Summi Angliæ Cancellarii, Opera omnia, Quæ
extant: Philosophica, Moralia, Politica, Historica ...**

Bacon, Francis

Francofvrti ad Moenvm, 1665

XXIX. De proferendis finibus Imperij.

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10497643-5

innixum, quam super brachium: Etsi quidam tam altum sapiant, ut putent, in sese esse omnia. Verum, quicquid dici possit in contrarium, certum est, Consilium negotia dirigere, & stabilire. Quod si quis secum cogitet, consilium se quidem capturū, sed per partes, in aliis hunc, in aliis illū, consulendo, bene habet: (hoc est, melius illi fuerit, quam consilio omnino non uti;) verum in duo pericula impingit. Unū, quod vix fidele consilium reperitur literario enim, nisi à fideli, & intimo Amico, consilium datur, quod non ad dantis fines inflexum & detortum sit. Alterum, quod consilia illa, à diversis manantia, (licet cum fide, & bona intentione præstata,) damnosa sæpenumero erunt & nociva; ac partim ex incommodis, partim ex remediis, commixta: veluti, si Medicum advoce, qui in curatione morbi illius peritus habetur, sed corporis tui constitutionis penitus ignarus; Quare poterit, fortasse, valetudinem ad tempus, promovere, sed cum periculo, ne, in summa, sanitati præjudicet: atq; hoc pacto morbum extinguet, & nō ita multo post hominem. Verum Amicus, cui status Amici sui perfecte cognitus est, cavebit, ne in præsens juvando, in malum futurū impingat. Itaq; consiliis illis dispersis, (ut jam dictum) nolim acquiescat: Distrahent enim potius & seducēt, quā dirigent & stabilient.

Post nobiles hæc duos Amicitia fructus, (Pacem dico in Affectibus & Fulcimentum Iudicii,) sequitur ultimus; qui similis est Malo Granato; plenus granis compluribus: Intellego autem Auxiliū & Participationem, in actionibus & occasionibus vitæ. Hic autē, expeditissima via repræsentandi ad vivum, usum multiplicem Amicitia, fuerit, circumspiciendo & videndo, quā multa sint, quæ per se quispiam exsequi commode nō poterit. Atq; inde apparebit, non per Hyperbolen, sed sobrie dictū esse ab Antiquis: Amicum esse alterum se: Quandoquidem, si quis vere rem reputet, Amici officia proprias cujusque vires superent. Homines mortales sunt: quin & in medio operum aliquorū, quæ maxime affectant, sæpe moriuntur: veluti in colloca-tione filii in matrimonium: consummatione con-natuum & desideriorum suorum: & similibus. Jam si quis Amicum habeat fidelem, securitatem præstat de iisdem rebus, Amici cura & opera, post mortem perficiendis: adeo ut fatum immaturum vix obsit: atq; habeat quis, (ut loquamur more Tribulum aut Firmatorū,) in desideris suis, terminum, non unius, sed duarum vitarum. Homo corpore circumscriptur, & corpus loco: Verum ubi Amicitia præsto est, vitæ munia omnia concessa sunt, & sibi & deputato suo. Quot numero res sunt, quas per se quispiā, cū dignitate aut decoro, peragere non possit? Merita sua non potest cum verecundia recensere; multo minus extollere: Non sustinet quis, ut se submittat ad supplicandū, aut etiā emendicandum: Infinita sunt talia. Verum hæc, & hujusmodi, in Amici ore, sat decora sunt; ad quæ erubescimus in persona propria. Rursus, persona cujusque, multa habet conjuncta, quæ exuere non potest: Filium alloqui quis non poterit, nisi ut Pater; Uxorē, nisi ut Maritus; Inimicum, nisi salva dignitate; ubi Amico conceditur loqui, prout res postulat: neq; ad respectus personæ alligatur. Verum hæc enumerare infinitū fuerit. Ipse regulā dedit: ubi quis propriā personā, in Fabula, sustinere nō poterit, Amicus si desit, satius est ei Scenā derelinquere.

XXVIII.
DE SUMPTIBUS.

Opes destinantur Sumptibus: Sumptus autem honori, actionibus honestis, Sumptibus itaq; largiores, occasionis & rei dignitate commensurandi sunt. Etenim spontanea paupertas debetur quandoq; Patria, non solum regno cælorum: Sumptus autem consueti cujusq; censu definiendi sunt: eoque tenore temperandi, ut intra reditus sint: nec fervorum fraudi aut incuriæ obnoxii: atq; in super in eum modū dispositi & ordinati, ut rationes impensarū exhibitæ, æstimatione sint minores. Certe, qui diminutionem fortunarum suarum pati nolit, necesse habet impensas suas ordinarias ita instituire, ut dimidia tantum pars redituum infumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem solum impensis assignet. Haud fordium est summis etiam viris, si rationes suas diligenter inspiciant. Hoc omittunt complures, non tam locordia, quam averfatione quadam, ne se contristent, si res nimio plus accisas deprehēderint. Vulnera autem, nisi explorentur, sanari nequeunt. Qui Oeconomica sua commode tractare nō possunt, his relinquatur, ut quos adhibent ministros, & caute eligant, & subinde mutant: Novi n. minus audent, minusq; astuti sunt. Cui raro rationes suas inspicere datur, eū quæ computationi subjacent, in certos reditus, atq; etiam sumptus, vertere convenit. Qui impendiosior est in uno sumptus genere, eū sobrie parcum & frugi oportet esse in alio: exempli gr. Si victu abundantior, vestium elegantia sit moderatior; si in Aula sua copiosior, in Equili contractior sit; & sic de similibus. Qui enim in singulis impensarum generibus est profusior, decoctionem fortunarum ægre vitabit. Inperplexa & obærata re familiari liberanda, perinde sibi quis obesse poterit nimia festinatione, ac dilatione nimia: præpropere enim venditiones, jacturā ex usuris sepe exequant. Porro autē, qui simul & semel fortem asserit, de relapsu periclitatur: cum n. prætervectum tantas angustias se sentiat, ad ingenium redibit: Qui autē se per gradus extricaverit, habitum frugalitatis inducit; eademq; opera tam animo, quam fortunis, medetur. Sane qui res collapsas restituere in votis habet, vel minima quæq; non spernat: Atque plerumque minus fordidū est, sumptus quamvis minutos præcidere, quam minutis lucris se submittere. Cautē admodum inchoandi sunt sumptus, qui semel inchoati permansuri sint. Sed in sumptibus, qui non facile redeunt, splendidiorem & magnificentiorē esse licebit.

XXIX.

DE PROFERENDIS FINIBUS IMPERII.

Dictum Themistocli, sibi ipsi applicatum, incivile certe fuit, & inflatum; sin de aliis, atq; in genere, prolatum fuisset, prudentum sane Observationem, & pergravem Censuram completi videretur. Rogatus in convivio, ut cytharam pulsaret, respondit, Fidisus se necire: cæterum posse oppidum parvum in magnam civitatem evehere. Ita certe verba, ad sensum Politicum translata, Facultates duas, multum inter se discrepantes, in iis qui rerū gubernacula tractant, optime describunt, & distinguunt. Etenim, si Regum Consiliarios, Senatores, aliosque ad negotia publica admotos, qui utquam fuerunt, attente intueamur, reperietur profecto (licet rarissime) nonnulli, qui Regnum aut Civitatem

Civitatem è parvis ampla efficere possunt, *Fiducias* tamen sunt valde imperiti: E contra autem, alij quamplurimi, in cythara, aut lyra. (hoc est. Aulicis tricis,) miri artifices, qui, tantum abest, ut Rempub. amplificare possint, ut potius à natura comparati videantur ad statum Reip. beatum & florentem labefactandum, & evertendum. Sane artes illæ degeneres, & præstigæ, quibus sæpenumero *Consilarii*, atque rerum potentes, gratiam apud *Principes* suos, & famam in vulgus, reportant, haud aliud nomen merentur, quam *Peritia* cuiusdam *Fiduciarie*; utpote, cum sint res, magis grata in præfens, & artificibus ipsis ornamento, quam ad Rempub. quarum sunt ministri, opes & amplitudinem, utiles, aut accommodæ. Occurrent proculdubio & alij *Consilarii*, atque Reipub. *Gubernatores*, minime spernendi, qui sint negotiis pares, possintq; res commode administrare, casque à manifestis præcipitis & incommodis conservare; è virtute tamen illa *Rempub. ereatrice & amplificatrice* longo intervallo absunt.

Verum qualescunque demum fuerint *Operarii*, conjiciamus oculos in opus ipsum; Qualis nimirum censeretur debeat vera *Regnorum & Rempub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri possit: Dignum profecto argumentum, quod *Principes* perpetuo in manibus habeant, & diligenter meditentur; quo nec vires suas in majus aestimantes, inceptis se vanis & nimis arduis implicant; nec rursus easdem plus æquo despicientes, ad consilia pusillanima & meticulosa se demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem & Territorium*, mensura subjicitur, quoad *Reditus*, calculis: *Numerus Civium*, & *Capita*, censu; *Urbium & Oppidorum* amplitudo, tabulis excipi possunt. At tamen non reperitur Inter *Civilia* res errori magis obnoxia, quam verum & intrinsecum excipere valorem, circa vires & *Copias Imperij* alicujus. Assimilatur *Regnum Cælorum* non glandi, aut nuci alicui grandiori, sed *grano synapis*, quod inter grana est nimium; quod tamen habeat, interim, intra se, proprietatem quandam, & spiritum innatum, quo se & citius attollat, & latius diffundat: eodem modo invenire est *Regna & Status*, ambitu quidem & regionum tractu valde ampla; quæ tamen ad *Fines* ulterius *proferendos*, aut latius imperandum, sunt minus apta; alia contra, dimensione satis exigua, quæ tamen bases, in quibus *Monarchia* inædificentur, esse possint.

Urbes munita, plena Armamentaria Equorum propagines generosæ, Currus armati, Elephantum, Machinæ atque Tormenta bellica omnigena, & similia; sunt certe ista universa nihil aliud, quam *Ovis induta pelle Leonina*; nisi *Gens* ipsa, stirpe sua, & ingenio, sit fortis, & militaris. Imo nec numerus ipse *Copiarum* multum juvat, ubi milites imbelles sunt, & ignavi. Recte enim *Virgilius*: *Lupus numerum pecorum non curat*. Exercitus *Persarum*, in campis *Arbels*, oculis *Macedonum*, tanquam vastum *hominum* pelagus subjiciebatur, adeo ut *Duces Alexandri*, non nihil ipso spectaculo perculsi, *Regem* interpellarent; atque ut nocturnum prælium committeret, ei auctores erant: *Quibus ille, Nolo* (inquit) *suf-*

furari victoriam. Ea autem etiam opinione fuit facilior. *Tigranes Armenius*, castra metatus in quodam colle, cum exercitu quadringentorum millium, cum spectaret aciem *Romanorum*, quæ quatuordecim millia non excessit, contra se tendentem, in scommate illo suo sibi complacuit: *Ecce* (inquit) *hominem, pro legatione, nimio plus quam oportet; pro pugna, longe minus*. Eosdem tamen, priusquam occubisset Sol, satis multos, ad illum infinita strage profligandum, expertus est. Innumera sunt exempla, quam sit multitudinis cum fortitudine congressus impar. Primum igitur, pro re certissima & exploratissima decernatur, & statuatur; Quod caput omnium, quæ ad *Magnitudinem Regni* aut *Status* spectent, sit, ut populus ipse sit stirpe & ingenio bellicosus, Atque illud magis tritum, quam verum, quod *Nervi belli sint pecunia*, si desint nervi lacertorum in *Gente* molli & effeminata. Recte enim *Cæso* ostentanti aurum respondit *Solon*: *At si quis (ô Rex) venerit, qui melius quam tu ferrum gesserit, illi præfecto totum hoc cedit aurum*. Quare, quicumque is tandem sit *Princeps* aut *Status*, cujus subditi nativi & indigenæ, non sint animosi & militares, potentiam suam admodum sobrie aestimet: Atque è contra, *Principes*; qui dominantur in *Gentes* animosas & *Martias*, norint illi satis vires suas, si sibi alias non desint. Quod attinet ad *Copias mercenarias*, (quod solet adhiberi remedium, cum *Copiarum* nativæ desint,) plena sunt omnia *Exemplis*; quibus liquido patet, quod quicumque *Status* illis innitetur, poterit fortasse pennas, ad tempus breve, nido majores extendere, sed defluent illæ paulo post.

Benedictio Juda, & Isascharis, in unum nunquam convenient; nimirum, ut eadem *Tribus* aut *Gens*, sit simul, & *Leontis catulus*, & *Asinus procumbens inter sarcinas*. Neque inquam fiet, ut *Populus Tribus* oppressus, fortis exillat, & bellicosus. Verum est, collationes publico consensu factas, minus animos subditorum deprimere, & deprimere, quam quæ ex imperio mero indicuntur. Id quod liquido videre est in *Tribus Germaniæ inferioris, quas Excisus* vocant, atque, aliqua ex parte, in iis, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos*. Etenim notandum est, sermonem jam institui, de animis hominum, non de opibus. *Tributa* autem huc ex consensu conferuntur; & quæ ex imperio imponuntur, etsi eadem res sint, quoad opes exhauriendas, varie tamen omnino animos subditorum afficiunt. Stantur igitur & hoc, *Populum Tribus gravatum*, idoneum ad imperandum non esse.

Aspirantibus ad *Magnitudinem Regni & Status*, profusè cavendum, ne *Nobiles & Patricii*, atque (quos vocamus) *Generosi*; majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eorum ducit, ut *Plebs Regni* sit humilis & abjecta, & nihil aliud fere quam *Nobilium* mancipia & operarii. Simile quiddam fieri videmus in silvis caduis; in quibus, si major, quam par est, caudicum sive arborum majorum relinquatur numerus, non renascetur silva sincera & pura; sed major pars in vepres & dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numerosior justo est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava.

Ecc
atque

atque eo demum res redibit, ut nec centesimum quodque caput sit ad galeam portandam idoneū: præsertim si peditatum spectes; qui Exercitus plerumque est robur præcipuum; Unde succedet magna populatio vires exigua. Nusquam gentium, hoc quod dico, luculentius comprobatum est, quam em exemplis *Angliae*, & *Gallia*: Quarum *Anglia*, quamvis territorio, & numero incolarum longe inferior, potiores tamen partes fere semper in bellis obtinuit; hanc ipsam ob causam, quod apud *Anglos*, coloni, & inferioris ordinis homines, militiæ habiles sint, rustici *Gallia* non item. Qua in re, mirabili quadam & profunda prudentia, excogitatum est ab *Henrico Septimo Angliæ Rege*, (id quod in *Vita* ejus *Historia* fusius tractavimus,) ut prædia minora atq; domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocre agri modum annexum, qui distrahi non possit; Eo fine, ut ad victum liberaliorem sufficiat; utque agricultura ab iis exerceretur, qui domini fuerint fundi, aut saltem usufructuarij, non conductitij, aut mercenarij. Nam ita demum Characterem illum, quo Antiquam *Italiam* insignivit *Virgilius* merebitur regio aliqua.

— *Terra potens armis, atque ubere gleba.*

Neq; prætereunda est illa pars *Populi*, (quæ *Anglia* fere sit peculiaris, nec alibi, quod scio, in usu, nisi forte apud *Polonos*.) *Famuli* scilicet *Nobilium*: Hujus enim generis etiam inferiores, quoad peditatum, agricolis ipsis minime cœdunt. Quare certissimum est, quod magnificentia, & splendor ille Hospitalis, atque Famulitiæ, & veluti Satellitiæ ampla, quæ in more sunt apud *Nobiles*, & *Generosos*, in *Anglia*, ad potentiam militarem apprime conducant; ubi contra *Nobilium* obscura, & magis privata, & in se reducta vitæ ratio, Cōpias militares minuit.

Danda est omnino opera, ut *Arbor* istæ *Monarchie*, qualis fuit *Nebuchadnezaris*, truncum habeat satis amplum, & robustum, ad ramos suos & frondes sustentandas; hoc est, ut numeris in *disgenarum*, ad subditos extraneos cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperij Magnitudinem* bene comparati sunt, qui *Ins Civitatis* facile & libenter largiuntur. Vana siquidem fuerit opinio, posse manipulum hominum, utcunque animis & consilio excellent, regiones nimio plus amplas & spatiosas, *Imperij* jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortasse facere possint, sed diuturnitatem hæc res non assequitur. *Spartani* pauci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Unde donec intra parvos limites dominati sunt, res eorum firmæ fuerunt, & stabiles; at postquam limites suos cœpissent proferre & latius dominari, quam ut stirps *Spartanorum*, turbam exterorum, imperio commode coërcere posset, potentia eorum corruit. Nulla unquam *Respublica* sinus suos, ad novos Cives recipiendos, tam profuse laxavit, quam *Respublica Romana*. Itaque par erat, instituto tam prudenti, fortuna; cum in imperium toto orbe amplissimum succreverint. Moris apud eos erat. *Ins Civitatis* prompte elargiri; idque in supremo gradu, hoc est, non solum *Ins Commerciij*, *Ins Connobii*, *Ins Hereditatis*; verum etiam *Ins Suffragij*, & *Ins Petitionis* sive *Honorum*: Hocque

rursus, non singulis tantum Personis, sed totis familijs, imo Civitatibus: & nonnunquam integris Nationibus communicarunt. Huc adde consuetudinem deducendi Colonias, quibus *Romana stirpes* in solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta si simul componas, dices profecto, non *Romanos* se diffudisse super *universum Orbem*; sed contra, *Orbem universum* se diffudisse super, *Romanos*: Quæ securissima proferendi *Imperij* est ratio. Subit mirari sapius *Imperium Hispanorum*, quod tam paucis indigenis tot Regna & Provincias amplexari & frænare possit. At certe, *Hispania* ipsæ, pro *Atboris* stemmate satis grandi haberi debent: cum longe ampliore contineant regionum tractum, quam *Roma*, ut *Sparta*, sub intus suis, contingerat. Porro, quanquam *Ins Civitatis* latis parce soleant *Hispani* impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui cujuscunque Nationis homines, ad militiam suam ordinariam, promiscue admittant. Quinetiam, summum belli imperium, haud raro, ad Duces, natione non *Hispanos*, deferunt. Attamen, & illam ipsam videntur, non ita pridem, indigenarum paucitatem sensisse, eique succurrere cupivisse; ut ex *Pragmatica Sanctione*, hoc Anno promulgata, cernere est.

Certissimum est, *Artes Mechanicas sedentarias*, quæ non sub dio, sed sub tecto exercentur; atque *Manufacturas delicatas*, quæ digitorum potius quam brachium requirunt, sua natura, militaribus animis esse contraria. In universum, *Populi bellicosi* ferriari gaudent, & pericula quam labores minus exhorrent. Atque in hoc ingenio suo non sunt admodum reprimendi, si, animos ipsorum in vigore conservare, cordi nobis sit. Magno itaque adjumento, *Sparta*, *Athenis*, *Roma*, aliique antiquis *Rebus publicis* fuit, quod habuerint non ingenuos, sed servos plerumque, quorum laboribus istiusmodi opificia expediebantur: Verum mancipiorum usus, post *Legem Christianam* receptam, maxima ex parte, abiit in defuetudinem. Huic vero rei proximum est, ut artes istæ alienigenis tantum permittantur; qui propterea alliciendi, aut saltem facile recipiendi sunt. *Nativorum* autem *Plebs* ex tribus generibus hominum constare debet; Nempe ex *Agricolis*, *Famulis ingenuis*, & *Artificibus*; quorum opera robur & lacertos vires postulant: Cujusmodi sunt *Fabris Ferrariis*, *Lapidariis*, *Lignariis*, & similes; non annumerando *Militiam descriptam*.

Ante omnia, ad *Imperij Magnitudinem* confert, ut *Gens aliqua Armorum studium proficatur*, tanquam decus suam, & institutum vitæ primarium, & in præcipuo honore habitum. Quæ enim à nobis adhuc dicta sunt, ad habilitates tantum erga arma spectant; Quorsum autem habilitas, si non rei ipsi incumbitur, ut producat in actum? *Romulus* (ut narrat, aut fingunt,) postquæ è vivis excefferat, illud *Civibus* suis legavit, ut ante omnia *rem militarem* colerent, unde in Caput terrarum *Urbs* eorum insurgeret. *Imperij Spartam* fabrica universa, (non nimis prudenter quidem, sed diligenter tamen, (ad illum finem & scopum, composita est & constructa, ut Cives sui Belligeratores essent, *Perisurum*, & *Mace-*

Macedonum, idem erat institutum, sed non tam constans aut diuturnum. *Britanni, Galli, Germani, Gothi, Saxones, Normanni*, & nonnulli alii, etiam ad tempus armis se præcipue dederunt. *Turca* idem institutum, Lege sua paululum extimulati, hodie retinent, sed magna cum militiæ suæ (ut nunc est) declinatione. In *Europa Christiana*, Gens, quæ illud adhuc retinet & proficitur, soli sunt *Hispani*. Verum res est tam liquida, & manifesta, unumquemque in eo proficere maxime, in quo plurimum impendit studii, ut verbis non indigeat. Satis sit inuisile, desperandum omnino alicui Nationi esse, quæ non ex professo arma & militiam colat, iisque præcipue studeat & incumbat, sibi veluti ultro obventuram insignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contra autem, certissimum esse temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in armorum professione & studiis diutius permanferint, (id quod *Romani, Turcaque*, potissimum fecere,) miros in *Imperio amplificando* facere progressus. Quin & illa, quæ bellica gloria, per unius tantummodo seculi spatium floruerit, inde tamen, unico illo seculo, eam *Imperii amplitudinem* assecuta sunt, quam longo post tempore, etiam remissa illa armorum disciplina, retinuerunt.

Præcepto præcedenti affine est; Ut Status quis utatur ejusmodi Legibus, & Consuetudinibus, quæ justas illi causas, aut saltem prætextus, arma capescendi, tanquam in promptu ministrent. Etenim, ea est insita animis hominum Justitiæ apprehensio, ut bellum, (quod tot sequuntur calamitates,) nisi gravem ob causam, saltem speciosam, inferre abstineant. *Turcis* præsto est semper, & ad nutum, belli causa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. *Romani*, quanquam pro magno decore *Imperatoribus* apud eos fuerit, si *fines Imperii* priorum protulissent, tamen ob hanc causam, ut *fines proferrentur*, nunquam bella susceperunt. Aspiranti igitur ad *Imperium* Nationi illud in more sit; Ut sensum habeat vividum & acrem injuriæ alicujus, vel Subditis suis limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à prima provocacione diutius torpeat, aut tardet. Item, prompta sit, & alacris, ad auxilia mittenda *Sociis suis, & Fœderatis*: Id quod perpetuum erat apud *Romanos*: adeo ut, si forte in *Populum fœderatum*, cui etiam cum aliis fœdus defensivum intercederet, hostilis impressio facta esset, atque ille à plurimis suppetias peteret, *Romani* omnium primi semper adessent, beneficii decus nemini præripiendum relinquentes. Quod vero attinet ad bella, antiquis temporibus, propter *Statuum conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo jure illa fundata sint. Talia fuerunt bella, quæ à *Romanis* suscepta erant, ad *Graciam* in libertatem vindicandam; Talia à *Lacedæmoniis & Atheniensibus*, ad constituendas aut everteudas *Democracias, & Oligarchias*; Talia quandoque illata sunt, à Rebus publicis aut Principibus, sub prætextu, subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, ut illud decernatur: Non esse expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem*, nisi ad quamvis occasionem justam se armandi protinus expergificatur.

Nullum omnino corpus, sive sit illud naturale, sive Politicum, absque *exercitatione*, sanitatem suam tueri queat. *Regno* autem aut *Reipublicæ justum* atque *honorificum bellum* loco *salubris exercitationis* est. Bellum Civile profecto instar caloris febrilis est; At bellum externum instar caloris ex motu; qui valetudini imprimis conducit. Ex pace enim deside atque torpente, & emolliuntur animi, & corrumpuntur mores. Sed utcunque res se habeat, quatenus ad alicujus Status *felicitatem, Magnitudinis* proculdubio interest, ut quasi semper in armis sit. Atque exercitus veteranus perpetuo tanquam sub vexillis habitus, etsi res sit magni proculdubio sumptus & impensæ; attamen ejusmodi est, ut Statui alicui, quasi arbitrium rerum inter vicinos, aut saltem plurimum existimationis ad omnia, conferat. Id quod insigniter cernere in *Hispanis*, qui jam per annos centum & viginti, Exercitum veteranum, ad aliquas partes, licet non semper ad eandem, aluerunt.

Maris dominium, Monarchiæ quædam Epitome est. *Cicero* de *Pompeij* contra *Cæsarem* apparatu, scribens ad *Atticum*: *Consilium* (inquit) *Pompeij*, plane *Themistoclem* est: *Putat enim, qui mari potitur, eum rerum potiri*. Atque *Cæsarem Pompejus* proculdubio delassasset, & attrivisset, nisi inani fiducia inflatus, ab illo incepto destitisset. *Prælia navalia*, quanti fuerint momenti, ex multis exemplis patet. Pugna ad *Actium*; Orbis Imperium determinavit. Pugna ad *Insulas Cursolares, Circulum in navibus Turca* posuit. Multoties certe evenit, ut *victoria navales*; finem summæ belli attulerint: sed hoc factum est, cum alex hujusmodi præliorum, totius belli fortuna commissa est. Illud minime dubium, quod qui *Maris* potitur dominio, in magna libertate agit, & tantum, quantum velit, de bello sumere potest: Ubi contra, qui terrestribus Copiis est superior, nihilominus plurimis angustis conflictatur. At hodie, atque apud nos *Europæos*, si unquam, aut uspiam, potentia *Navalis*, (quæ quidem huic regno *Britanniæ* in dotem cecidit, summi, ad rerum fastigia, momenti est: tum quia pleraque *Europa Regna* Mediterranea simpliciter non sunt, sed maxima ex parte Mari cincta: tum etiam, quia utriusque *India* thesauri & opes, imperio *Maris*, veluti accessorium quiddam, existunt.

Bella moderna, veluti in tenebris gesta, censeferi possunt, præ gloria & decore vario, quæ in homines militares, præcis temporibus, à rebus bellicis, resilire solebant. Habemus hodie, fortasse ad animos faciendos, *Ordines* quosdam *honorificos militia*: Qui tamen jam facti sunt armis & togæ communes. Etiam in *Scutis Gensilitiis Stemmarum* nonnulla habemus: Insuper, *Hospitia*, quædam *publica*, militibus emeritis & mutilatis destinata, & hujusmodi. Verum, apud Veteres, in locis, ubi victoriæ partæ sunt, extructa Trophæa: Laudationes tuncbres: Monumenta magnifica occumbentium in bello: Coronæ Civicæ, Militares, singulis concessæ: Nomen ipsum *Imperatoris*, quod postea *Reges* maximi à belli Ducibus mutuati sunt: Redeuntium Ducum, bellis prospere confectis, celebres *Triumphus*, Donativa atque largitiones ingentes in milites, sub Exercituum dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta

fuerunt, & tam insigni splendore corrufcantiâ, ut pectoribus mortalium, etiam maxime conglaciatis, igniculos subdere, eaque ad bellum inflammare potuerint. Ante omnia vero, *Mos ille Triumphandi*, apud Romanos non res erat ex pompa, aut spectaculum quoddam inane, sed inter prudentissima plane nobilissimaque instituta, numerandus: Utpote, qui in se hæc tria haberet; Ducum decus & gloriam; Ararij ex spoliis locupletationem; & Donativa militum. Verum honor *Triumphus*, fortasse *Monarchus* non competit, præterquam in personis *Regum* ipsorum aut *Filiorum Regum*; Quod etiam, temporibus *Imperatorum Roma* obtinuit: qui honorem ipsum *Triumphus*, *Sibi* & *Filiis* suis, de bellis, quæ præfentes ipsi consecerant, tanquam peculiarem referarunt. *Vestimenta* autem solaminodo, & *insignia Triumphalia*, aliis *Ducibus* indulerunt.

Veum, ut Sermones hos elaudamus, Nemo est, (ut testatur *Sacra Scriptura*), qui sollicite cogitando, potest apponere ad *saturam suam cubitum unum*; in pusillo scilicet corporis humani modulo: cæterum in magna *Regnorum & Rerump.* fabrica *Imperium amplificare*, & *sinus proferre Reges* penes & dominantes est. Nam prudenter introducendo *Leges*, *Instituta*, & *Consuetudines*, quales jam proposuimus, & alias his similes, posteris, & seculis futuris, *Magnitudinis* sementem fecerunt. Verum ista *Consilia* apud *Principes* raro tractantur, sed res fortunæ plerunque committitur.

XXX.

DE REGIMINE VALETUDINIS.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire est quandam prudentiam, ultra *Regulas Medicinæ*: Observatio cuiusque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima est *Medicina* ad sanitatem tuendam. Verum tutius est concludere, *Hoc sensu mihi nocuisse, ergo eo non utar*; quam isto modo, *Hoc quod sensi, minime offendit, ergo eo uti licet*. Etenim vigor juventutis, excessus plurimos tegit, qui tamen in senectute tandem velut debita exigentur. Considera ætatem ingruentem, neque confide eadem perpetuo continuare: Non enim bellum indieendum *senectuti*. Cave à subita aliqua mutatione, in *Regiminis* parte quapiam principali; Quod si necessitas urgeat, cætera ad eam mutationem accommoda: Secretum enim est, & Naturale, & Politicum; *Tutus est, multa mutare, quam unum magnum*. Examini tamen subjicias consuetudines tuas: *Diætæ*, *Somni*, *Exercitationes*, *Vestium*, *Mansionis*, & *similium*; Et, si quid nocumento esse judices, experire illud paulatim exuere: ita tamen ut si ex mutatione nocumenti aliquid perceperis, ad consueta redeas: Difficile enim distinguere inter ea, quæ toto genere sunt salubria, & ea quæ corporis tui unice constitutioni conveniunt. Vacuo animo esse, & hilari, ad horas cibi, somni, & exercitationis, est ex optimis præceptis, ad prolongandam vitam. Quatenus ad *animi Passiones* & *Studia*: Devita invidiam; metus anxios; iram intus cohibitam: subtiles & nodosas disquisitiones: gaudia, & exbilarationes immôdicas: tristitiam alte pressam, & non communicatam. Amplectere spes: lætitiâ potius quam gaudium: delectationum varietatem magis quam

fatietatem; admirationem, & propterea novitates; studia quæ animum replent splendidis & illustribus objectis; veluti, *Historias*, *Fabulas*, *Peragrations* *Naturæ*. *Medicationem* si omnino fugias, valetudine utens bona, corpori ingrator accedet, cum necessitas ingruerit. Eidem si nimium assuefcas, detrahet de viribus & efficacia ejus quando morbus advenerit. Probo potius *Diætæ* quasdam, ad certa tempora, quam usum medicamentorum frequentem; nisi jam pridem transferit in consuetudinem. *Diætæ* enim hujusmodi alterant corpus magis, perturbant minus. Ne contemnas accidens aliquod in corpore tuo novum & insuetum, sed consilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maxime; dum vales, corpore tuo utere, nec sis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, corpori tolerantiam imperat; in morbis compluribus, qui scilicet non sunt acuti, *Diætæ* sola, & corporis *Regimine* paulo exquisitior, curari possit absque multa *Medicatione*. *Celsus* monitum illud suum nunquam parturisset ut *Medicus*, nisi una fuisset vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prolongandæ vitæ, ut quis contraria alternet, & subinde mutet: sed cum inclinatione in extremum benignius. Nempe: *Victu* utere parciore, & pleniore: sed pleniore sæpius: *Vigiliis*, & somno largiori, insuefcas, sed somno magis: *Quietem* & motum sive exercitium, repetas: sed frequentius motum: & similia. Ita enim *Natura* simul & fovetur, & robur acquirit. Ex *Medicis* aliqui, erga ægrum, & ejus desideria, tam sunt indulgentes, ut morbi curam legitimam non urgeant: Alij contra, tam regulares & rigidi, in procedendo secundum artem, circa curam morbi, ut ægri conditionem & naturam non satis respiciant. *Medicum* elige temperatæ mediæ: vel si hoc ad votum, in uno aliquo *Medico* non cesserit, adhibe ex utroque genere unum: atque memor sis advocare *Medicum* corporis tui gnarum non minus, quam in *Arte* sua spectatum.

XXXI.

DE SUSPICIONE.

Suspiciones inter cogitationes, sunt ut inter aves *Vespertiones*: Nunquam volitant, nisi luce vespere. Reprimendæ certe sunt, aut saltem caute custodiendæ: Mentem enim obnubilant: amicos alienant, & negotia interpellant: ita ut nec alacriter, nec constanter, peragi possint. *Reges* inclinant ad tyrannidem: *Maritos* ad zelotypiam: etiam *Prudentes* ad animi vacillationem, & melancholiam. Sunt autem *Suspiciones*, defectus, non tam cordis quam cerebri: locum enim reperiunt etiam in fortissimis animis: Exemplo esse poterit *Henricus Septimus*, *Rex Angliæ*: quo non fuit alter suspiciacior, nec tamen animosior. In ejusmodi vero temperatâ minus nocent: plerunque enim non admittuntur, nisi prius discutiantur, utrum probabiles sint, annon. Verum in meticulous ingenis nimio plus prævalent. Nihil certe æque facit hominem multa *suspiciari*, ac parum scire. Itaque rectissime adhibetur remedium, ad *Suspiciones*, ut quis inquietudinem urgeat, Fumo enim & tenebris aluntur *Suspiciones*. *Quid sibi tandem volunt homines? Existimant ne, cunctos, quorum opera utuntur, & qui-*
buscum